

I

Krásná stařecká hlava o vyčnělých kostech lícních a hustých, hladce sčesaných vlasech — věru spíš hlava básníkovy nebo věštcova než podnikatelova —, zvrácená do břeskného oslněného poledne podzimkového, *plula* jako cosi odtrženého a skoro samostatného nad hubeným vysokým trupem, rozloženým v proutěné lenošce.

Tak vidělo a vyslovilo to jedno dítě, když z cesty a přes drátěnou mříž spatřilo starce tak podivně odpočívajícího v svém sadě, a bylo to tak správné.

To se Ivan Herdan, vrchní ředitel a hlavní akcionář jedněch železných hutí západočeských, hrál na říjnovém slunci ve své zahradě, podzimem již proděravělé a rychle v něm uhořívající.

Jeho prostorná vila byla nad úvozem, jímž chodila většina dělnictva, *jeho* dělnictva do díla; ale Herdan nesesedl tu, jak se domnívali lidé, aby dohlížel na jejich příchod a odchod, — seděl tu, že zde bylo nejvíce slunce, celé jeho žhavé ohnisko; a slunce miloval právě nyní, v stáří, vášnivě... on, dělník temnoty, jak si říkával, který strávil kdysi značnou část svého života v dýmech a parách dílen chrlicích žhavé hmoty kovové. Všude jinde tetelil se mrazem, zvláště od loňska, kdy se upil jeho druhý a poslední syn — první, starší, zastřelil se jako rakouský hulánský důstojník ve světové herně, když byl prohrál všechno v statisíkových sázkách a zničil hýřením své zdraví. Od té doby mrazilo Ivana Herdana i v pokojích na jih obrácených a záhy, od prvních dešťů zářijových, vytápěných; od té doby bývalo

mu dobře jen v žhavém slunci, když bilo do krajiny svým těžkým, znojným proudem jako protržená povodeň světelná.

Ne nadarmo milovala tato hlava slunce: bylo v ní, cítil jsi, cosi s ním spřízněného, cosi jím ožehnutého a provždy jím poznamenaného, v ní, strůjkyni a stavitelce vysokých pecí, rozlévající svůj temný podzemní žár v noci na míle do zaleklé krajiny. Bylo v ní i cosi lvího... cosi ze lva poraněného nebo zmučeného, jak zde trčela nadnesená do dálavy a jakoby hotová zařvat bolestí, jednu tvář zborcenu ustrnulým křečovitým šklebem *liku*.

Ne, nebyla náhodou *tato* hlava na *tomto* těle. Byla zřejmě dílem tohoto člověka a jeho života; oni dva, cítil jsi to jasně, společně ji ukuli, a věru byli stateční kováři a mohli být hrdi na své dílo. Ano, člověk, který ji nosil, také si ji vytvořil. Gilotina mohla ji sice oddělit od trupu, ale nebylo — tolik ti bylo jasné, když jsi na ni pohleděl — na světě balvanu nebo kladiva, které by ji směly rozdrtit.

Tak zde tedy sedal šedesátník Ivan Herdan, mhouře do slunce své drobné šedé oči zdánlivě proto, že byly unavené a staré, ale vpravdě proto, že *nechtěly* vidět nic kolem sebe, neboť všechno, co obzíraly, co *mohly* obezřít... ony zdi, ony komíny, ony skleněné střechy, ony pece a válce a písty a kadluby, ony haldy strusek vypalující zeleň kolem sebe ústy stále žravějšími a žravějšími, celé to rachotící město tam dole, zahalené dýmem a zabydlené lidmi obsluhujícími je a žijícími z něho... to všechno bylo *jeho* dílo, *jeho* ztělesněná myšlenka. A toto dílo znenáviděl si v poslední době, on, který je kdysi tak vášnivě miloval a jenž mu kdysi tak vášnivě sloužil; a měl nyní i chvíle, kdy se ho děsil jako něčeho, co přerostlo jeho síly.

Seděl tedy Ivan Herdan ve svém sadě, obraceje tlustý vyhaslý doutník mezi dlouhými vyhublými prsty, a snil. Sníval tak v poslední době častěji a častěji, propadlý do vidin minulých dní.

Pískaly zdáli parní píšťaly, střídaly se tam dole šichty dělníků, přicházeli a odcházeli lidé, občas za ním zaskřípěl písek stezky — nějaký úředník nebo sluha přicházel s dotazem —, ale on toho neviděl a neslyšel.

Děje minulých dob, vybledlé stíny lidské, podoby a tvary dávno pohlcené hrobem a tmou, táhly jeho myslí a byly na chvíli skutečnější než všechno, co žilo a dýchalo vedle něho.

2

Všecky myšlenky Ivana Herdana točily se poslední dobu kolem jedné osy: kolem otázky, jak povstal tento veliký zářský podnik a kolik podílu měl v jeho zdaru on, Ivan Herdan, svou prací, svým úsilím, svou myšlenkou.

A kupodivu: čím déle na to myslel, čím přesněji chtěl si zodpovědět tuto otázku, tím zmatenější a temnější jevil se mu ten celý minulý děj, tím nesnadnější byla odpověď jen poněkud uspokojivá.

„Měl bych vypsát cenu,“ ušklíbl se, „na kritické dějiny tohoto závodu, neboť já, jejich tvůrce, jich neznám ani dost málo.“

„Jest pravda,“ řekl si po chvíli, „dal jsem do něho všechnu svou práci, všechny své síly — ale což nečinili stejně moji soutěžníci a nezahynulo přesto dílo jejich? Jest pravda, pracoval jsem nejlepšími metodami, které jsem poznal v mládí na svých cestách po evropském západě, — ale jiní činili totéž, a přece neměli úspěchu...“

V dějinách rozkvětu těchto podniků byly opravdu momenty, a momenty právě rozhodné, které se nedaly vysvětlit nijakými určitými zásluhami Ivana Herdana: nepřivodil jich, a vzaly-li příznivý obrat pro zdar a vzrůst jeho díla, bylo to tím, že byla v nich hned od počátku taková snaha a takový sklon, a byly by proběhly stejně za správy každého jiného ředitele, jen průměrně rozumného a vzdělaného.

Ano, zcela určitě: byly věci, které se nedaly vysvětlit ani genialitou ani důvtipem ani prozíravostí Herdanovou, nýbrž prostě tak, jak si je vysvětloval nejposlednější, nejtemnější a zcela zaostalý venkov: *šťěstlím, šťastnou náhodou* — slovy a představami, kterých tolik nenáviděl přesný pozitivní duch Herdanův.

Hned na počátku byla to šťastná konjunktura světového trhu, příznivá konstelace světového obchodu, již dovedl využít Ivan Herdan a jež vkořenila hluboko v pevnou půdu jeho podniky... ale ovšem i jiní byli by jí využili, kdyby byli měli to množství surovin a to množství lidského materiálu, kterým vládl Ivan Herdan. Neboť v tom bylo poslední tajemství jeho úspěchů: vždy a všude nalézal mozky a ruce, které jako by jen čekaly na příležitost, aby se daly zapřáhnout do jeho díla... Jinde zuřily stávkové a otrásovaly klenbami budov nejpevnějších... on nezažil jich skoro za celou dobu svého působení zde.

A pak: byly i prostě a rovnou šťastné náhody — nebylo možno nazvat to jinak, braň se sebevíc a dělej co dělej — jako ona, která přišla v dobu již již kritickou a zachránila nebo alespoň spoluzachránila jeho podniky: přepsali se v kontoáru jednoho východního zákazníka a objednali za podmínek pro Ivana Herdana velmi výhodných skoro více zboží, než mohl dodat.

Myslel na to všechno a musil si nakonec říci: věru polovičním zázrakem vyrostly tyto hutě — tedy totéž žalostné lživysvětlení, kterým si vykládal jeho úspěchy i lid.

Ano ustálil se po delší době v mysli: bylo tomu tak, jako by zde, *právě zde*, a ne jinde, chtěl vytrysknout ze země žhavý proud tekutého zpěvného kovu, pramen žhavých sil, které se chtěly vylít do života; a nebylo třeba nic víc než *nebránit* tomuto úsilí neznámých temných mocností přírodních — a to učinil právě Ivan Herdan. Pochopil logiku věcí, temnou blekotavou řeč nutnosti přírodní — nic víc. V tom byla celá jeho zásluha. Jak bědně malá a nepatrná! Neboť nic nezaručovalo, že sto jiných odborníků nebylo by ji pochopilo o nic hůře nebo méně než on...

„A to,“ potrásl hněvivě svou lví hlavou v slunci, „stálo mne život. Za to jsem dal své osobní štěstí. Aby se mně naposledy vymklo všechno z rukou a hnalo se za svým cílem, kterého nevidím a jemuž nerozumím a jenž jest mně úplně lhostejný; který není snad nic jiného než překlenout někde v Asii neb v Africe

136 mosty několik řek, aby kupčik snáze vnikl do těchto zemských rájů a snáze je poplenil.“

„A přece já pošetilec, své štěstí jsem zakopal do základů těchto zdí. Živil jsem je svou krví, poněvadž jsem myslel, že jsou moje dílo; ale ony jsou vpravdě mým dílem stejně málo, jako řeka, které upravil náhodou břehy a sem tam prohloubil řečiště, jest dílem inženýrovým, — a snad ještě méně...“

A zatím co přemítal tyto hořké myšlenky v staré hlavě, zaletěl k němu z úvozu rozhovor dvou lidí, kterých neviděl a kteří neviděli jeho.

„Věř mně, nechtěl bych být v jeho kůži. Je už učiněná kostra. Živí jej už jen syrovými žlutky a kyselým mlékem... ani žďibec hovězího už nesnese. Má nemocný žaludek a je poloslepý...“

A po přestávce: „A vlastně ani nic dobrého nikdy na světě neměl. Jeho druhá žena... pamatuješ se přece ještě, jak ta mu vyváděla. Spala i s chromým Kyselou i se zrzavým Záděrou...“

A druhý: „Ta mu vrátila i s úroky, co půjčil první.“

„Nu, ve hře měl potvora štěstí. Hrál vždycky v továrně hazard a vždycky vyhrál. Ale v lásce ho neměl. To aby jedna tlama nezhltila celý svět.“

Chodci zašli, jejich hlasy zapadly. Chýlilo se k západu, studený vítr se probudil, rozšuměl se sad teskně proděravělý.

Ivan Herdan naslouchal dlouho tiše této písni, která se ho dotýkala lehynkým mrazem na šíji jako duchový pozdrav ze záhrobí.

Pak vstal ne bez námahy, a opíraje se o hůl, odcházel do své vily, jejíž přízemí svítilo již září vytápěných kamen, kamen, při nichž se neohříval.

„Mají aspoň kus pravdy,“ vzpomínal bez hněvu obou zašlých chodců, když byl tál dlouho se studenou třepetavou bludičkou své paměti podél nějaké olověné řeky, slité ze slz a žluči, která se valila bezhlase jeho myslí. „Mají pravdu. Ano, štěstí bylo proto, že jsem stavěl na živém člověku. Ano, do základů

137 tamté nestvůry zazdil jsem živého člověka... tebe, Hedvo... jinak než jak činili barbaři a jak činí divoši. Proto stojí její obludné zdi pevně a není ve světě větru nebo povodně, které by jich povalily: kvádry jejich jsou stmeleny *tvou* krví. Proto měl jsem štěstí ve hře, že jsem nejprve obětoval rozžhavené železné modle drahého živého člověka.“

3

A tak se stalo, že ta, na niž léta a léta již nevzpomněl, stanula náhle před ním. A horký žár proběhl znovu starými studenými žilami a vyšlehl až do stařeckých kostí jako v první den, kdy ji byl spatřil.

Z temné olověné řeky žluči a slzí vynořila se její utonulá krása, vyplula její bledá ztroskotaná hlava o zavřených víčkách očních a rudých rtech v opovržení semknutých.

Stanula před ním náhle — před ním, který uvykl hledět jen před sebe, stále před sebe, právě jako hnát se kupředu, a jenž odvykl dávno ohlížet se za sebe, jinak než jako by měl zkameněti v takovém pohledu —, jako by mu byla nadešla polními stezkami a byla u jeho temného stařeckého cíle dřív než on sám.

Ano, byla to láska jeho mládí — žena, již zabil, ale nepohřbil: Hedva, která lámala s ním v cizině chléb chudoby a měla horké rty, které se tak rády semkly v opovržení, a dětskou pohrdou i dětský vzdor v malé něžné bradě; Hedva, kterou zapudil již *zde*, když se ucházel a *aby* se mohl ucházet o bohatou dědičku sousedního velkostatku, Pavlu Kárníkovou, svou pozdější ženu po zákonu lidském i církevním.

Dva dni po tom, kdy podzimní slunce hýřilo posledním zárem a kdy zažehovalo svou jiskrou celé požáry barev po krajině, stanula před ním zcela hmotně, a zcela hmotně slyšel její hlas, když se odpoledne hroužil v nepohnutém soustředění do světelného bezedna.

„Jsi mně něco dlužen: nepohřbil jsi mne.“

Nepravila to nikterak smutně nebo teskně, naopak: smích

138 hrozil vystřelit přitom každou chvíli z jejích horkých rtů jako vůně z pukajícího květu.

A on odpovídal:

„Jak jsem tě mohl pohřbít, když jsem potřeboval tvého teplého těla pro studené základy oné obludy tam dole?“

A ona se smíchem ukrytým již a doutnajícím již jen v jejích hnědých gazelích zracích:

„Jsem tvá nepohřbená Manon.“

A vzpomínka na poslední stránky Prévostova románu, který čtli spolu před více než třicíti lety v mansardě pařížské v den, kdy se mu vzdala, propálila se náhle ze tmy nepaměti navalené na jeho mozků a zalila svou jiskrou jeho srdce i zrak. Drobná slzička vtryskla do jeho starých poloslepých očí a ožehla je na vteřinu svým bolestným ohníčkem.

Vztáhl své ruce po směru, odkud ji slyšel, ale nespátl nic. Jen slunečný plamen zavířil před jeho zrakem a odtančil mžikem do čalavy, jen horký vítr zašelel travnými stébly.

Následující den nepřišla již Hedva; zato druhá, Pavla Kárníková, mučila jej svou chladnou přítomností tučné, rusé a flegmatické krasavice a bohačky, kterou byla v životě. Viděl ji před sebou, hloupou a rozmarnou, zpovynanou obmezenými rodiči a mrakem ctitelů žádostivých jejího velkého jmění; a mezi nimi žel i sebe, pokořovaného její zvůli a zlobou, neboť dlouho trvalo, než ji zaujal a získal. Nebylo rozmaru, kterého by byl vděčně nepřijal od ní a nesnesl on, který byl v jádře duše hrdý a utvrdil již a zakořenil již v sobě sebeúctu zdarem své první tvorby. A to všechno pro ni... pro onu obludu tam dole, o níž se domníval tehdy, že jest jeho dílem a víc: že bude zároveň jeho vlastní a pravou ženou i dědičkou, která donese do budoucnosti a podá jí, co pokládal za nejlepší, nesmrtelnou část svého ducha. To všechno pro onu obludu tam dole, neboť žíznila po kapitálu; bylo jí ho třeba, měla-li se zakořenit a rozrůst na tomto místě, měla-li nabýt pevných tvarů a nalézt svou dráhu a kolej určitou a rozhodnou již pro budoucnost. A tak se tedy pokořoval a ponížoval, se zařatými rty v zahanbené odvrácené tváři.

A vzpomíná i dne, kdy se odvážil nebezpečí života pro ni... 139 rozuměj pro tu obludu tam dole, neboť Pavla nebyla by mu nikdy stála za to.

Byli na výletě v horách, ona a její družina, a v ní on. Nad strží visel daleko od pevné půdy šípový keř a kvetl stem zarůžovělých poupat. Zachťelo se jí jednoho z nich z ukrutného rozmaru, neboť nebylo možno dosáhnout ho ani rukou ani tak, že bys holi zachytil a přichýlil k sobě jeden z prutů. Nikdo z mužů, kteří ji provázeli, neodvážil se uskutečnit její přání a přinést jí žádaný květ. Tu Ivan Herdan po krátkém zaváhání opřel se pružným vteřinovým skokem jednou nohou o peň vyrůstající do propasti a urval čirým zázrakem několik poupat; sotva doskočil nazpět pevné půdy, zřít se do propasti keř, vyvrácený z kořenů jeho tíhou.

Ale získal ruky i jmění Pavly Kárníkové.

A šlo věru k duhu... jí, obludě. Jako by se nasytila, nažrala nových sil, vydychla zhluboka a rozehnala se k novým výbojům. Jedna její soupeřka po druhé padala v této soutěži, v tomto zápolení. Opanovala pole; neměla sokyně široko daleko.

A on?

Vypíjel zatím kalich žluči a hanby za kalichem, neboť v umění nalívat mu jich a podávat mu jich byla jeho žena opravdu mistryní. Ty hlasy z úvozu před několika dny sice přeháněly a zveličovaly, ale v jádře měly přece pravdu: nebyli-li to právě dělníci, aspoň úředníkům továrním se vzdávala, pokud mu aspoň bylo známo. Ale co bylo obludě tam dole po jeho štěstí, klidu, cti? Bylo jí třeba kapitálu jeho ženy; a on byl tu proto, aby jí ho opatřil, lhostejno jak: třebas za cenu své hanby.

A synové jeho?

Obluda jich patrně nepotřebovala; proto se propadali do neřesti, až v ní utonuli.

Několikrát dala najevo dokonce *jemu*, Ivanovi Herdanovi, že vykonal již pro ni, co mu bylo vůbec možno pro ni vykonat, a že může nyní v klidu odstoupit, dáti se pohřbít, jít ke

140 všem čertům: může odpadnout jako zbytečný trubec, který jen obtěžuje a vyžírá.

Po smrti svého prvního syna zanevřel na ni Ivan Herdan a chtěl ji poškodit. Ale nepodařilo se mu to. Vyrovnala rychle v jiném směru škodu, kterou jí způsobil svým obmezujícím kalkulem; měla už svou vnitřní rovnováhu, kterou nebylo možno otřást: jako by již sama přesunovala podle potřeby těžiště svých sil.

Tenkrát užasl po prvé Ivan Herdan; tenkrát zachvěl se před ní jako před temnou mstivou mocí, již není radno dráždit, která neodpouští. Výhrůžně zněly mu hněvivé výbuchy jejího ropotu, výstražně svítily do tmy její krvavě podlité záplavy.

Byla již nezranitelná.

Byla-li kdy jeho dílem, vymkla se mu nyní úplně z rukou i z otěží; přerostla jej, odstrčila jej od sebe, byla nyní svou paní a vládyní: měla patrně své účely, své poslání, neznámé jemu a nejasné jemu, a za nimi šla, přes všechno, i přes jeho mrtvolu, bylo-li třeba. Chtít ji zastavit na této dráze bylo stejně pošetilé jako zachytit holou dlaní běžící transmissi nebo pohybuující se píšť.

On s celou svou osobou, s celým svým životem, se svou bolestí, vášní i oddaností tvůrčí i dělnickou nebyl jí nic víc než kus dřeva nebo uhlí vrženého do jejího žároviště; nic jiného než kterýkoli činitel fysický, který měl vybavit její ukryté síly, uskutečnit některé z jejích utajených možností.

Před třemi lety, po smrti svého prvního syna, pochopil to po prvé a začal ji od té doby nenávidět tichou urputnou nenávisť. Myšlenky, které předtím neprošly ani jako stín jeho hlavou, posedaly jej nyní a mučily: myšlenky po smyslu všeho jeho podnikání, myšlenky po posledním účelu všeho jeho utrpení, vši námahy i strážně. Vystřízlivěl ze svého tvůrčího opojení, v němž posud žil; ze své omamné hrdosti, že vládne životu a určuje mu nové funkce. A jak viděl se nyní postaveným na místo nikterak výjimečné, naopak na místo průměrné a podřízené, tázal se po zákonu a řádu, který to ospravedlňuje. A nenalézal jich na svůj úžas a na své utrpení. Jen skutečnosti temné,

141 nepochopitelné a surové šklebily se na něho s výsměšnou ukrutností ze všech stran a drtily jej svou hrubou hmotnou převahou nejinak než kolo nákladního vozu svíjejícího se červa.

A to všechno *pro to*? — tázával se, hledě na pohodlné *sleepingcary* přepychových vlaků, ženoucích se údolím nedaleko jeho vily. To všechno proto, aby *ti tam* pohodlně spali a dobře trávili na svých cestách za rozkoší nebo ziskem? A *ti tam*, to byli lhostejní cizí lidé, jichž nikdy ani nespatri svým zrakem, a pravděpodobně ničemové, zahaleči, zloději a podvodníci velkého stylu. *Pro to* nesl jsem toto jeho celý život nejinak než vůl jeho dřevěné nebo kovové na své zkrvavělé zmozolené šíji? A ne tak, hůř, hůř: neboť jemu snímá je orač navečer, kdežto moje vrostlo do mé bytosti, prostoupilo ji celou až ke kořenům, rozpustilo se v ní a rozrušilo ji celou do základů. Do samého středu mé bytosti sestoupilo a usadilo se v ní, sám jeho řád a zákon.

A temný vzdor, vzdor vzbouřence příliš dlouho spoutaného a příliš dlouho klamaného, rostl v něm, hroze provalit se hrázemi rozumu: vzdor a touha ztrestat ji, obludu, nástroj své bídy, pomstít se jí, nástroji svého zaslepení, jí, která jala a tak dlouho věznila jeho pravé, vyšší poznání.

A všimal si nyní i toho, čeho si dříve nikdy nepovšíml: svých dělníků, jejich vzezření, jejich celkového habitu. Viděl těla poznamenaná předčasnou smrtí, viděl jiná podrytá a nahlodaná nemocí... nemocí získanou v *jeho* hutích, nemocí profesionální, jak zní vědecké označení. Četl její známky z bledých vychrtlých tváří, ze žluté pleti, z podřáté nebo plandavé chůze. A cítil se naráz v těch chvílích jejich bratrem, on, který nehleděl na ně donedávna jinak než jako na ztělesněné HP, na živá chodící čísla a pohybuující se položky svých kalkulů. „Podvedení jako já,“ drtil mezi zuby, „ubožáci jako já, jako já oběti *její*... oné obludy tam dole. Vystřebala nejen můj mozek a mé srdce, ale i těla, mozky a krev celého kraje. A co dala za to? *Jim* trochu bídy, *mně* trochu bohatství.“

Přemýšlel chvíli o tom a došel k tomu, že obojí bylo vcelku

142 rovnocenné: byla to táž nicota, vyjádřená jen a opsaná jen po každé jinou formou. Byl bohat, pravda; ale čím? Zdravím, věrou, silou, nadějí, radostí? Nikoliv: tvrdým raženým kovem a potištěným a pokresleným barevným papírem. Přišlo bohatství, když neměl pro ně již orgánů, ani tělesných, ani duševních. Dostalo se mu jídla, když ztratil nejen zubů, ale i chuti. Mohl si kupovat požitky, on, který ztratil smysl radosti, veselí a míru duše? A ostatně: má nějakou duševní hodnotu to, co si může koupit? Ne, kromě hmotné užítkovosti žádné. Můžeš si koupit chvilkové opojení nebo zapomenutí, ale mír a radost duše? Políček do tváře, surový vtip a sprostý výsměch... to bylo jeho bohatství. Obluda dovolila si nejen jej zničit, ale i urážet jej po své libosti.

4

Ivan Herdan zapomněl znova úplně na Hedvu, když asi týden po prvním svém zjevení stanula znova před ním, a zase v světlém tratolu rozhrýbeného slunečného podzimu.

A zase: halucinace byla tak naléhavá, že slyšel její hlas zcela zřetelně v jeho teplých, plavých, zlatistých vibracích, tak význačných pro něj, a viděl spleť přejemných modravých žilek na skrání, jakoby nadechnutých modravým stínem letním, i chřípí hudebně vykrojené, dmoucí se jedva znatelně proudem teplého vonného dechu.

„Tentokráte přišla jsem pohřbít tebe, Ivane Herdane,“ řekla s úsměvem svých hnědých očí pod krásným hustým obočím.

„Pohřbi,“ odpověděl po chvilce úvahy, „jsem beztoho již dávno mrtev.“

Ale když otevřel zrak, spatřil před sebou ne Hedvu, nýbrž zcela mladého muže, který zde stál s měkkým kloboukem v malých bílých rukou a uklonil se hluboce, ale němě před Ivanem Herdanem.

Herdan rozevřel doširoka oči a zajíkl se. Jeho stařecké hrdlo rozklokotalo se bublavými zvuky, které se nedovedly zformovat

v souvislou řeč. Úžas, který se stupňoval v děs, škrtil mu hrdlo. 143

Před ním hořela jakoby okvětný plátek nějaké lidské růže, zanesený sem zásvětným duchovým větrem, průsvitná tvář mladé Hedvy, jenže na mužském trupu. Ano, to byly její hnědé, stále radostné zraky pod hustými melodickými brvami, její horké zhrdavé rty, makový květ na nějaké lehkomyšlné vlně vyneseny, to její dětsky vzdorná brada, přecházející v bolestně zajíklou měkkou čelist, jakoby otisk a stopu lidského zaváhání plastické modelující ruky boží. Ale nejen tvář, i samo držení těla jinochova v nedbale smělém postoji, v jakési klidné lhostejnosti, dráždiví skoro osud k úderu, bylo Hedvino.

„Kdo jste? A co zde chcete?“ dobyl ze sebe posléze Ivan Herdan.

„Ivan Stráník,“ odpověděl tázaný tiše. „A posílá mne k vám pan ředitel s tímto listem.“

„Dobře,“ zakoktal Ivan Herdan, zatím co rozvíral chvějící se rukou dopis. Přelétl jeho obsah:

„Můžete jít. Zařídím všecko, oč jsem žádán.“

Ale zatím co mladý muž odcházel, obraznost Herdanova jako štváná prolétala minulostí; řítila se od jedné domněnky k domněnce druhé a právě protivně, od dohadu k dohadu, vyvracejíc druhým první a třetím druhý, bez uspokojení, bez stání.

Ivan Stráník... Kde vzal tvář a tělo Hedvino a kde své jméno Ivan?... A odkud jest tento krásný hoch ušlechtilého držení těla a ušlechtilého mravu, které ukazují na původ z jiných vrstev než ony, mezi nimiž dnes žije, neboť jest továrenským dělníkem Herdanovým? Kde se zde vzal? Co jej sem zaneslo? A odkdy jest zde? A jak to, že o něm posud neslyšel? Kdo jest jeho otec, kdo jeho matka?

Ivan Herdan byl uvyklý neohlížet se za sebe, a tak se stalo, že mu jedva o sluch zavadilo, jak prý se Hedva provdala, když se byla s ním rozešla, nebo lépe: když ji zavrhl a zapudil, za někoho v Praze, jehož jméno mu bylo lhostejné a neznámé, a jak asi tři léta potom zemřela. Měla-li dítě nebo bylo-li její manželství bezdětné, nikdy nezvěděl, poněvadž se o to nestaral. S kým

144 se rozešel, ten byl pro něho mrtev; a mrtvých nepohřbíval, jako živých nekřtil...

Dohady, jež se bál přiznat si a vyslovit logickým jazykem, křížily se v jeho horečném vysíleném mozku.

Sotva se poněkud uklidnil, dal si zavolat dílovedoucího Stráníkova a vyptával se obšírně na něho. Ale nezvěděl nic víc, než že Stráník jest dobrý dělník a hodný hoch, který nepije; že jest z Prahy a že byl přijat před půl rokem do závodů. Ani otázku po jeho původu rodinném, je-li dítě manželské nebo nemanželské, nemohl mu dílovedoucí zodpovědět.

„Děkuji,“ skončil Ivan Herdan rozhovor.

Ale pak zcela nelogicky, sobě samému na úžas, s nezvyklou měkkostí a něhou v hlase dodal:

„Střežte mně jej dobře.“

Vzpamatoval se a jako na omluvu a na vysvětlenou:

„Chci si jej vzít k sobě za sluhu. Jest mi třeba osobní posluhy.“

Celé chování vrchního ředitele bylo tak nezvyklé, odporovalo tolik jeho poměru k dělníkům, že vzbudilo ošklivé podezření v dílovedoucím. Opovrhlivý úsměšek jako by se chtěl rozplazit po jeho širokých rudých rtech.

„Budte kliden, pane vrchní řediteli; zachovám vám ho.“

Trvalo chvíli, než pochopil Ivan Herdan; zarděl se a rozdrtil v zubech:

„Pse.“

Druhý den dopoledne diktoval svému tajemníkovi dotazné listy, kterými doufal vyšetřit rodinný původ Ivana Stráníka.

Plavou ohnivou záplavou teklo slunce do pokoje velikými okny, z nichž dal Ivan Herdan úmyslně odstrojit záclony. Herdan odmlčel se již drahnou chvíli, a mhouře zrak, nořil se tupě a živočišně, celou svou bytostí do svého drahého živlu. Náhle bylo mu, jako by nějaký stín, vržený z velké dálky a dýšící nočním bezhvězdným prochladem, stanul mezi jeho zrakem a světelným zdrojem. Ivan Herdan otevřel zešíroka oči, ale zdálo se mu, že ani tmy, ani chladna neubývá.

Vtom zazněl prudce zvonek na dveřích; a za několik vteřin,

přímo k Herdanovi se prodíraje, vešel posel ze závodů ohlašující, že před několika minutami spadl do nádrže tekutého kovu dělník Stráník a uhořel. 145

Za chvíli stál již rozrušený Ivan Herdan v zoufalé mrazivé dumě nad jeho záhadnou zuhelnatělou mrtvolou, nad zhaslým paprskem plaché vzdorné krásy Hedviny, vrženým sem za ním neznámo odkud a neznámo kým na několik vteřin.

A když jej posléze odvlékali domů, myšlenky jeho byly jediná kletba jí ... obludě... kdysi jeho dílu vášnivě milovanému, jemuž obětoval všechno.

„Obluda. Pomstila se mně,“ táhlo mu churavou třešticí lebkou. „Nedovolila mně, abych jí ho vzal, abych ho zachránil z jejích drápů. Nežli by mně ho vydala, raději jej zabila.“

5

Tu noc ještě, po dvanácté, chytili Ivana Herdana, blekotajícího nesouvislé kletby, v kůlnách, které se snažil zapálit.

Žhář popálil se přitom sám ne lehce na rukou a sežehl si i vlasy své lví hlavy. Byla nyní žalostná: hlava robova nebo trestancova; navždy zavřená v temném žaláři, neboť ji slunce již pohaslo, aby se nikdy nerozsvítilo.

Chtěl pomstít na obludě tímto způsobem, ovšem dětinským, který jí neublížil, Ivana Stráníka, Hedvu, sebe?

„Zbláznil se, zblbl, zdetiněl,“ smáli se dělníci. „Chtít upálit oheň — vždyť my nejsme nic než oheň pecí — není-liž to směšné?“